



BESLUIT WET NATUURBESCHERMING VAN GEDEPUTEERDE STATEN VAN  
GELDERLAND

---

Wet natuurbescherming hoofdstuk 3, ontheffing soorten

**Datum besluit** : 3 april 2018  
**Onderwerp** : Wet natuurbescherming - 2017-011977 - gemeente Berkelland  
**Activiteit** : Sloop en nieuwbouw varkensstal aan Grolseweg 19 te Beltrum  
**Verlenen/weigeren** : verlenen ontheffing

**Aanvrager** : Dhr. Van de Lagemaat  
**Zaaknummer** : 2017-011977

Beslissing van GEDEPUTEERDE STATEN VAN GELDERLAND op het verzoek van Dhr. Van de Lagemaat, hierna te noemen de aanvrager, van 25 augustus 2017 om een ontheffing op grond van de Wet natuurbescherming, hierna de Wnb.

De opbouw van deze beslissing is als volgt:

- Allereerst worden de ingediende *aanvraag en het procesverloop* toegelicht;
- Daarna volgt het *besluit* met inbegrip van de voorschriften;
- Onder het kopje '*beoordeling*' wordt de onderbouwing van het besluit gegeven;
- De beslissing wordt afgesloten met enkele algemene bepalingen en een toelichting op het verdere procesverloop ('*overige verplichtingen*' en '*zienswijzen*').

### **AANVRAAG EN PROCESVERLOOP**

Op 25 augustus 2017 ontvingen wij een aanvraag van Dhr. Van de Lagemaat voor een ontheffing in het kader van hoofdstuk 3 van de Wnb op grond van artikel 3.5 lid 2 en 4 voor het verstoren, beschadigen en vernielen van voortplantings- of rustplaatsen van de Laatzvlieger en Gewone dwergvleermuis.

De ontheffing wordt aangevraagd in het kader van de in artikel 3.3 lid 4b onder 1 en artikel 3.8 lid 5b onder 3 van de Wnb genoemde belang de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten.

De aanvraag maakt deel uit van deze ontheffing.

Er is voor het aangevraagde project/de werkzaamheden niet eerder een ontheffing verleend.

Er wordt geen gebruik gemaakt van een gedragscode.

Op 16 januari 2018 hebben wij telefonisch aanvullende informatie ontvangen.

Het ontwerpbesluit heeft gedurende zes weken ter inzage gelegen. Wij hebben binnen deze termijn geen zienswijzen ontvangen.

Op deze aanvraag is afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht van toepassing verklaard.

### **BESLUIT**

Gedeputeerde Staten van Gelderland

HEBBEN BESLOTEN

gelet op de artikelen 3.3 lid 1 en lid 4 en 3.8 lid 1 en lid 5 van de Wet natuurbescherming

ONTHEFFING TE VERLENEN

aan Dhr. Van de Lagemaat, Klomperweg 125, 6741 PG te Lunteren;

voor de soorten, verbodsbepalingen en wettelijke belangen zoals weergegeven in tabel 1.

**Tabel 1 Soorten, verboden en belangen**

Soort	Verbod		Belang
Huismus ( <i>Passer domesticus</i> )	Artikel 3.1 lid 2	Het opzettelijk vernielen of beschadigen van nesten, rustplaatsen en eieren of het wegnemen van nesten	A
Laatvlieger ( <i>Eptesicus serotinus</i> )	Artikel 3.5 lid 2	Het opzettelijk verstoren	B
	Artikel 3.5 lid 4	Het beschadigen of vernielen van voortplantingsplaatsen of rustplaatsen	
Gewone dwergvleermuis ( <i>Pipistrellus pipistrellus</i> )	Artikel 3.5 lid 2	Het opzettelijk verstoren	B
	Artikel 3.5 lid 4	Het beschadigen of vernielen van voortplantingsplaatsen of rustplaatsen	

Belang:

A. (Vogelrichtlijn) Artikel 3.3 lid 4b onder 1 van de Wnb: in het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid.

B. (Habitatrichtlijn) Artikel 3.8 lid 5b onder 3 van de Wnb: in het belang van de volksgezondheid, de openbare veiligheid of andere dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en met inbegrip van voor het milieu wezenlijke gunstige effecten.

Aan deze ontheffing zijn op grond van artikel 5.3 van de Wet natuurbescherming de volgende voorschriften verbonden:

#### **Algemene voorschriften**

1. De ontheffing geldt voor het plangebied aan de Grolseweg 19 in Beltrum, zoals aangegeven in figuur 1 van bijlage 1.
2. De geldigheidsduur van de ontheffing eindigt op 1 januari 2021, behoudens voorschrift 15; dit voorschrift blijft in stand tot de monitoring en rapportages afgerond zijn en beoordeeld is of aanvullende maatregelen met betrekking tot de Laatvlieger vereist zijn.
3. De ontheffing geldt uitsluitend voor de soorten, verboden en belangen zoals weergegeven in tabel 1.
4. De ontheffinghouder dient contact op te nemen met de Provincie Gelderland indien er verbodsbepalingen worden overtreden, waarvoor geen ontheffing is verleend. Dit kan het geval zijn als er negatieve effecten optreden op soorten waarvoor geen ontheffing is verleend of als er onverwachte negatieve effecten van de activiteiten optreden. Dit kan via e-mailadres [post@gelderland.nl](mailto:post@gelderland.nl), onder vermelding van het zaaknummer 2017-011977.
5. Deze ontheffing kan uitsluitend gebruikt worden door (medewerkers van) de ontheffinghouder of in opdracht van de ontheffinghouder handelende (rechts-)personen. De ontheffinghouder blijft verantwoordelijk en aansprakelijk voor de juiste naleving van deze ontheffing.
6. De in voorschrift 5 genoemde (rechts)personen beschikken op de plaats waar de activiteiten van de ontheffing worden uitgevoerd over een (digitale) kopie van deze ontheffing, en tonen deze op verzoek aan de daartoe bevoegde toezichthouders en opsporingsambtenaren.

7. De in voorschrift 5 genoemde (rechts)personen zijn op de hoogte van de inhoud en het doel van deze ontheffing en de daaraan verbonden voorschriften, zodanig dat zij daar ook invulling en uitvoering aan kunnen geven.
8. De werkzaamheden dienen te worden uitgevoerd onder begeleiding van een deskundige<sup>1</sup> op het gebied van de Huismus, Laatvlieger en Gewone dwergvleermuis.
9. De deskundige op het gebied van de Huismus, Laatvlieger en Gewone dwergvleermuis houdt alle bevindingen bij in een logboek en heeft deze beschikbaar op het project. Daarnaast wordt het logboek uiterlijk twee weken na afronding van de werkzaamheden verstrekt aan de Provincie Gelderland, via e-mailadres [post@gelderland.nl](mailto:post@gelderland.nl), onder vermelding van het zaaknummer 2017-011977. In het logboek wordt vermeld op welke data de deskundige aanwezig was, welke werkzaamheden zijn uitgevoerd en (indien van toepassing) hoeveel exemplaren van welke soorten op welke locatie zijn waargenomen.

#### **Soortspecifieke voorschriften**

10. Alle mitigerende maatregelen die zijn opgenomen in bijlage 2 van deze ontheffing dienen te worden uitgevoerd.
11. De sloopwerkzaamheden dienen te starten nadat door een ter zake kundige is vastgesteld dat er geen beschermde soorten in de te slopen bebouwing aanwezig zijn.
12. Alternatieve paarverblijven voor de Gewone dwergvleermuis dienen minimaal 6 maanden vóór aanvang van het paarseizoen (half augustus) gerealiseerd te zijn om voor voldoende gewenningstijd te zorgen.
13. Waar inbouwkasten in de spouw worden aangebracht, dienen de kasten waar mogelijk open verbindingen met de spouw te hebben zodat een optimale keus aan microklimaat aangeboden kan worden.
14. De vleermuistoren dient zo spoedig mogelijk na het verkrijgen van de ontheffing, doch uiterlijk voor aanvang van het kraamseizoen in mei 2018, te zijn gebouwd. Daarmee is de toren een geheel actief vleermuisseizoen (april tot en met oktober), inclusief een gehele winter aanwezig naast de oorspronkelijke kraamverblijfplaats van de Laatvlieger in het woonhuis.
15. Het ontwerp van de toren zal grotendeels tijdens de uitvoering ter plaatse worden bepaald onder begeleiding van een deskundig ecoloog op het gebied van vleermuizen. De vleermuistoren dient minimaal aan de volgende eisen te voldoen:

---

<sup>1</sup> De provincie Gelderland verstaat onder een deskundige een persoon die voor de situatie, habitats en soorten ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en ((soort)specifieke) ecologische kennis heeft. De ervaring en kennis dient te zijn opgedaan doordat de deskundige:

- op HBO-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; en/of
- als ecoloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals bijvoorbeeld een bureau welke is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus.

Met betrekking tot soorten of specifieke soorten kan als deskundige ook iemand worden aangemerkt die:

- op MBO-niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Wet natuurbescherming, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdiervereniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied) en/of zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of -bescherming.

- De vleermuistoren dient een minimale grootte van 3 meter bij 3 meter te hebben en een hoogte van 4 meter in verband met het verticaal kunnen aanvliegen van vleermuizen, in het bijzonder de Laatvlieger;
  - De dakconstructie van de toren dient zoveel mogelijk te lijken op de constructie van de woning (wolfskap) waarin zich het kraamverblijf van de Laatvlieger bevindt. Dat wil zeggen een meervlaksdak met zwarte dakpannen die snel opwarmen;
  - De vleermuistoren dient zowel te voorzien in vleermuisvoorzieningen in de spouw, als in voorzieningen voor verblijfplaatsen in de dakconstructie. Dat wil zeggen diverse spouwlagen (multispouw) met tussenverbindingen die voor verschillende microklimaten zorgen. In de koude hoek van de toren (schaduwkant) dienen antivorst elementen ingebouwd te worden. De bovenkant van de toren dient verschillende bovenlagen te hebben en verschillende dak toegangen en invliegopeningen voor vleermuizen.
  - In de toren zullen ook permanente voorzieningen voor de Huismus worden ingebouwd.
16. Monitoring van de vleermuistoren dient plaats te vinden in jaar 3, jaar 5 en jaar 7 na realisatie van de vleermuistoren. De resultaten van de monitoring dienen in hetzelfde jaar dat elke monitoringsronde is uitgevoerd ter beoordeling aangeboden te worden aan de Provincie Gelderland, via e-mailadres [post@gelderland.nl](mailto:post@gelderland.nl), onder vermelding van het zaaknummer 2017-011977. Indien de monitoringsgegevens van de Laatvlieger een negatieve trend laten zien, dienen er aanvullende maatregelen te worden getroffen in overleg met de provincie Gelderland.
17. Om de Laatvliegers te stimuleren om te vertrekken uit de woning dient deze minimaal een week voorafgaand aan de sloop voorzichtig ongeschikt gemaakt te worden door enkele dakpannen van de kap te lichten, de betimmering te verwijderen en openingen in de spouw te maken zodat tocht ontstaat. Het vleermuisvriendelijke strippen van de woning moet uitsluitend plaatsvinden bij een nachttemperatuur van minimaal 10 graden met gunstige weersomstandigheden. Het ongeschikt maken dient onder intensieve begeleiding van een vleermuisdeskundige plaats te vinden. Pas als door de vleermuisdeskundige na een inspectie zeker is gesteld dat de laatvliegers uit de woning zijn vertrokken, kunnen de werkzaamheden voor de sloop starten.
18. De woning met het kraamverblijf van de Laatvlieger mag pas vanaf oktober 2019 worden gesloopt, nadat de woning ongeschikt is gemaakt en uit monitoring is gebleken dat de kraamkolonie gegarandeerd is vertrokken.

## **BEOORDELING VAN DE AANVRAAG**

### **Project**

#### *In de aanvraag beschreven project*

De planlocatie betreft het perceel aan de Grolseweg 19 in Beltrum. Op het bebouwde perceel staan een woonboerderij en diverse opstallen als loods, kapschuur en verschillende varkensstallen waarvan één stal een open strostal betreft. Het woonhuis met inpandige deel is voorzien van een pannendak en windveerbetimmering. Bij de overige opstallen bestaat het dak uit golfplaten. De woonboerderij en de schuren zijn oud en met name aan de woonboerderij is sprake van fors achterstallig onderhoud. De meest noordelijk gelegen varkensstal is van recentere datum en zal gedeeltelijk behouden blijven. De werkzaamheden zullen bestaan uit:

- Slopen van diverse stallen en de woonboerderij met inpandige deel;
- Opbreken verhardingen en rooien beplanting tuin;
- Bouw nieuwe stallen varkenshouderij;
- Herinrichten terrein.

De sloopwerkzaamheden zijn gepland vanaf oktober 2018. Indien de sloop wordt uitgesteld zal desgewenst gekozen worden voor sloop tussen half maart en half april 2019 (na de winterslaap en vóór de kraamperiode van vleermuizen) of oktober 2019.

Het plangebied wordt omgeven door agrarische percelen landschap met verspreid staande boerderijen. Het agrarische gebied heeft een vrij open karakter met relatief weinig opgaand groen als bomenrijen en houtwallen. Het perceel wordt omsloten door graslandpercelen. Een klein deel wordt ingenomen door een siertuin met twee grotere bomen.

### Onderzoek

#### *In de aanvraag beschreven wijze van uitvoering van het onderzoek*

In 2011 is binnen het plangebied een quickscan uitgevoerd. Naast literatuuronderzoek heeft op 2 mei 2011 een veldbezoek plaatsgevonden. Er is zowel globaal gekeken naar de daadwerkelijk aanwezige flora en fauna, als naar de mogelijke waarden die het gebied herbergt voor soorten die tijdens een eenmalig bezoek niet kunnen worden vastgesteld. Tijdens het onderzoek zijn de aanwezige ecotopen intensief geïnspecteerd op aanwijzingen van beschermde of Rode lijstsoorten. Als aanvulling op het veldbezoek zijn verspreidingsstabellen en verspreidingsatlassen met waarnemingen voor de locatie geraadpleegd.

In de zomer en het najaar van 2011 is een aanvullend vleermuisonderzoek uitgevoerd. De toegepaste onderzoeksmethoden was gebaseerd op het Vleermuisprotocol 2011. Omdat de onderzoeksgegevens uit 2011 zijn verouderd, is in 2016/2017 een actualiserend onderzoek uitgevoerd. Voor de update van het natuuronderzoek is verspreid over het zomerhalfjaar (augustus-september 2016 en maart-juli 2017) een nader onderzoek uitgevoerd naar de aanwezigheid van vleermuizen, vogels (Huismus en Steenuil) en Steenmarter op het erf. In tabel 1 zijn de onderzoeksdata weergegeven.

bezoekdata	starttijd	weersgesteldheid	doelgroep
22/23-08-2016	22:00	bewolking 4/8, droog, windkracht 1 ZO, 18-15 °C	vleermuizen
12-09-2016	00:30	bewolking 1/8, droog, windkracht 1 ZO, 19 °C	vleermuizen
15-05-2017	20:15	bewolking 7/8, droog, windkracht 1 NW, 18 °C	vleermuizen/ huismussen
13-06-2017	03:15	bewolking 3/8, droog, windkracht 2 ZW, 14 °C	vleermuizen
26-06-2017	22:00	bewolking 8/8, droog, windkracht 3 NO, 18 °C	vleermuizen
29-06-2017	22:00	bewolking 8/8, droog, windkracht 1 ZWO, 18 °C	vleermuizen
30-04-2017	08:30	bewolking 6/8, droog, windkracht 1 NW, 10 °C	huismussen/ steenmarter
06-03-2017	19:00	bewolking 6/8, droog, windkracht 1 NW, 10 °C	steenuil
26-03-2017	20:15	bewolking 6/8, droog, windkracht 3 Z, 15 °C	steenuil
12-04-2017	05:45	bewolking 7/8, droog, windkracht 2 Z, 2 °C	steenuil

Tabel 1 Onderzoeksdata 2016/2017

#### Vogels: Huismus en Steenuil

Voor deze soorten is gericht onderzoek uitgevoerd naar territoria, vaste verblijfplaatsen en de functie van het erf en omgeving als leefgebied. Voor beide soorten is specifiek gezocht naar aan- of afwezigheid van de soort binnen het plangebied en feitelijke nestlocaties. Het onderzoek naar huismussen is uitgevoerd middels een visuele en auditieve inspectie waarbij gebruik is gemaakt van een verrekijker. Overig materieel was niet noodzakelijk. Binnen het plangebied is met name gezocht naar territoriale mannetjes of nestindicerend gedrag zoals het slepen met nestmateriaal, voedselvluichten of jonge vogels. Het veldonderzoek naar huismussen is uitgevoerd middels 2 gerichte bezoeken, aangevuld met gerichte zoekacties voorafgaande aan de onderzoeksmomenten voor vleermuizen. Voor het Huismus onderzoek is

voldaan aan de soortenstandaard door het uitvoeren van minimaal 2 bezoeken in de periode 1 april -15 mei tijdens geschikte weersomstandigheden. Ter aanvulling zijn extra controles uitgevoerd voorafgaande aan het vleermuisonderzoek. Hierdoor kan worden gesteld dat voor deze soort voldoende onderzoeksinspanning is geleverd.

Het onderzoek naar de Steenuil is uitgevoerd in de avond- en ochtendschemering waarbij gebruik is gemaakt van geluidsnabootsing. Hierbij is gebruik gemaakt van geluiden van steenuilen die reeds jaren voor onderzoek worden gebruikt en waarmee goede respons wordt gekregen. Tijdens de dag inspectie en overige onderzoeksmomenten naar andere soortgroepen, is eveneens aandacht geschonken aan deze soort. Hierbij is gezocht naar sporen die aanwezigheid kunnen bevestigen zoals braakballen, veren, krietstreden en dergelijke. In het onderzoek is beoordeeld of vaste verblijfplaatsen aanwezig zijn en welke consequenties de werkzaamheden hebben op de feitelijke locaties en het duurzaam voortbestaan van de lokale populatie en individuen. Het Steenuil onderzoek is uitgevoerd conform de soortenstandaard door 3 gerichte bezoeken in de meest geschikte periode voor deze soort. Eveneens is gedurende alle avond- en nachtbezoeken aandacht besteed aan deze soort. Door eveneens het gebruik van beproefde geluidsnabootsing kan worden gesteld dat voor deze soort voldoende onderzoeksinspanning is geleverd. Naast het onderzoek zijn verspreidingsgegevens geraadpleegd die beschikbaar zijn gesteld door Vogelwerkgroep Berkelland.

#### Steenmarter

Voor deze soort is gericht gezocht naar vaste verblijfplaatsen in de gebouwen struwelen en (takken)hopen. Hierbij is gezocht naar sporen die duiden op aanwezigheid zoals uitwerpselen, latrines en prooiresten als ook losse waarnemingen van dieren tijdens het foerageren.

#### Vleermuizen

Het vleermuisonderzoek is uitgevoerd in augustus-september 2016 en mei-juni 2017. Voor het in kaart brengen van vleermuizen is zowel visueel als auditief geïnventariseerd. Er is gebruik gemaakt van een batdetector met opname- en vertragingfunctie, een Batlogger M en Anabat Walkabout. Door de dieren ook zoveel mogelijk visueel waar te nemen is de determinatie geverifieerd en is het gedrag (en daarmee vaak de functie van het gebied) vastgesteld. Dit onderzoek is specifiek gericht op het in kaart brengen van verblijfplaatsen, soortsaanwezigheid en gebiedsgebruik. De voorzomerbezoeken zijn uitgevoerd voor het in kaart brengen van kraam- en zomerverblijven. Deze bezoeken zijn uitgevoerd in 2017. Tijdens de nazomerronden lag de nadruk op het in kaart brengen van balts- en paarlocaties en indicaties voor winterverblijven. Deze nazomerronden zijn uitgevoerd in 2016. Het ochtendbezoek is uitgevoerd vanaf enkele uren voor zonsopkomst tot zonsopkomst. De avondbezoeken in het voorjaar zijn gestart ruim voor zonsondergang tot enkele uren hierna. De bezoeken in augustus en september zijn in de avonden uitgevoerd waarbij het onderzoek minimaal 1 uur na zonsondergang is gestart. De gebruikte methoden zijn gebaseerd op het Vleermuisprotocol 2013/2017. De te onderzoeken gebouwen zijn van alle zijden goed overzichtelijk en bereikbaar. In het voorzomeronderzoek is een extra avondronde uitgevoerd om te trefkans, voor met name de Laatvlieger, te vergroten. Hierdoor kon gericht vanaf verschillende vaste locaties worden gepost. Gezien de onderzoeksinspanning en de verkregen verspreidingsgegevens en de reeds beschikbare gegevens uit 2011 kan worden gesteld dat er een volledig beeld is gekregen van de functies van het gebied voor alle soorten vleermuizen.

#### *In de aanvraag beschreven ecologische waarden*

##### Huismus

Middels het uitgevoerde onderzoek zijn bij de te amoveren woonboerderij met inpandige deel enkele territoriale huismussen aangetroffen. In totaal zijn tot 4 territoriale mannetjes vastgesteld op diverse plekken bij het dak. Binnen de overige te slopen gebouwen zijn geen nesten of nestindicerend gedrag (slepen met nestmateriaal, nestbezoek en dergelijke) vastgesteld.

Eveneens zijn alle territoriale mannetjes alleen in relatie tot de woonboerderij vastgesteld. Wel zijn over het gehele erf en omgeving foeragerende huismussen waargenomen.

#### Steenuil

Tijdens alle bezoeken, naar het voorkomen van steenuilen, leverde het onderzoek middels geluidsnabootsing respons op van 1 of meer steenuilen. Na het afspelen van Steenuil geluiden tijdens de avondbezoeken op 6 en 26 maart 2017, gaf een mannetje op een erf aan de Grolseweg (circa 900 meter ten westen van het plangebied) respons. Gezien de opbouw van de roeplocatie (enkele bij elkaar gelegen erven met opgaand groen) kan redelijkerwijs worden gesteld dat deze locatie als broedgebied van de vastgestelde Steenuil zal fungeren. Door de territoriale roep werd ook een territoriaal mannetje ten zuiden van het plangebied actief en beginnen met roepen. De exacte locatie van dit territorium is niet nader in kaart gebracht, maar ligt op ruime afstand van het plangebied. Gezien de verspreidingsdata van de vogelwerkgroep Berkelland, zal dat mogelijk het territorium aan de Ringweg betreffen. Deze locatie ligt op circa 600 meter afstand. Binnen de planlocatie is geen activiteit van steenuilen vastgesteld. Er zijn geen sporen in de vorm van uitwerpselen of braakballen binnen het plangebied aangetroffen die activiteit van deze soort aantoont. Verspreidingsdata van Vogelwerkgroep Berkelland over de afgelopen jaren, levert eveneens geen bezet territorium op voor de planlocatie. Er kan vanuit worden gegaan dat er geen broedlocatie binnen het plangebied aanwezig is. Een territorium van deze soort kan daardoor worden uitgesloten. De vastgestelde territoria, en bij de vogelwerkgroep Berkelland bekende territoria, liggen op meer dan 600 meter afstand van het plangebied. Een territorium dat tot 2012 bezet was aan de Bosmansweg op circa 140 meter, is niet meer door steenuilen in gebruik. Hierdoor kan redelijkerwijs worden gesteld dat de planlocatie geen onderdeel van betreffende territoria uitmaakt.

#### Steenmarter

De Steenmarter is tijdens de onderzoeken niet waargenomen binnen het plangebied en er zijn geen sporen gevonden. Vaste verblijfplaatsen kunnen worden uitgesloten.

#### Gewone dwergvleermuis

Tijdens de voorzomerronden in 2011 zijn nauwelijks waarnemingen van deze soort gedaan. Er werden enkele foeragerende gewone dwergvleermuizen aangetroffen. Gezien de periode in het jaar is het waarschijnlijk dat het een solitair mannetje betrof. De verblijfplaats van dit dier is zeer waarschijnlijk in de woonboerderij. Hierbij moet gedacht worden aan locaties achter betimmeringen, in de spouw of onder loodslabben, dakpannen e.d. Dit kon echter tijdens de veldbezoeken niet worden bevestigd. Tijdens de baltsonderzoeken in het najaar van 2016 zijn enkele baltzende mannetjes in de directe nabijheid van het plangebied aangetroffen. In totaal zijn tot 3 baltzende dieren boven en rondom het plangebied waargenomen. Aan de hand van de vluchten, zeer kort en in directe relatie tot de woonboerderij, is herleid dat de paarlocaties van zeker 3 mannetjes zich in de woonboerderij bevinden. Deze waarnemingen onderbouwen de aanwezigheid van 3 territoria van mannetjes binnen het plangebied dat overeenkomt met de bevindingen tijdens het voorzomeronderzoek en het eerder uitgevoerde onderzoek in 2011. Er wordt vanuit gegaan dat de 3 paarverblijfplaatsen ook als zomerverblijfplaats in gebruik zijn. Tijdens de najaarsbezoeken is specifiek gezocht naar zwermgedrag en andere indicaties dat kan duiden op een winterverblijf. Dergelijke activiteiten zijn niet aangetroffen. Een winterverblijf wordt op de planlocatie niet verwacht. Tijdens enkele bezoeken in 2017 zijn uitvliegende dieren vastgesteld vanuit verschillende zijden van de woonboerderij dat de aanwezigheid van verblijfplaatsen bevestigd. Tijdens de ochtendronde in juni 2017 zijn hier eveneens inzwermende dieren vastgesteld. Alle uitvliegers, (3 dieren) waren solitair en kwamen vanuit verschillende openingen. Dit duidt op solitair levende mannetjes. In de voorjaarsrondes in 2017 zijn geen kraamverblijven aangetroffen. In relatie tot de aanwezige opstallen (varkensschuren en opslagloodsen e.d.) zijn geen vleermuizen waargenomen. In en rondom deze bijgebouwen zijn geen verblijfplaatsen of belangrijke foerageerlocaties aangetroffen. Het aantal foeragerende gewone dwergvleermuizen binnen het plangebied is laag en wordt geschat op maximaal 5



individuen. Op het erf wordt enige tijd gefoerageerd waarna de vleermuizen naar het zuiden vliegen, gedurende de nacht is weinig activiteit van deze soort wordt waargenomen.

#### Ruige dwergvleermuis

Tijdens het bezoek op 1 september 2011 was nabij de wilgen langs de oostzijde van het perceel, 1 foeragerende Ruige dwergvleermuis korte tijd aanwezig. Deze waarneming is middels geluidsanalyse bevestigd. Het dier had geen binding met de planlocatie. Tijdens het voorjaarsbezoek van 15 mei 2017 is 1 Ruige dwergvleermuis vanaf het erf gehoord. Het individu was korte tijd foeragerend aanwezig. De soort is niet baltsend waargenomen. Ook is geen directe relatie tot het plangebied vastgesteld waardoor aangenomen kan worden dat er geen verblijfplaats binnen het plangebied aanwezig is.

#### Laatvlieger

De Laatvlieger is tijdens alle bezoeken in 2016 en 2017 in grote aantallen waargenomen. Tijdens de voorzomerronden 2017 is vastgesteld dat er een kraamverblijf aanwezig was waarvan de in- en uitvliegopeningen zich onder de betimmering aan de voorzijde van de woonboerderij bevinden. Het was niet met zekerheid vast te stellen waar het verblijf zich precies bevindt, in de spouw of in de dakconstructie. Tijdens een telling bij het uitvliegen zijn minimaal 30 dieren vastgesteld. Na het uitvliegen waren sociale geluiden hoorbaar vanuit de verblijfsruimte waardoor kon worden bevestigd dat er nog jonge dieren in het gebouw aanwezig waren. Enige tijd na zonsondergang, rond 23:20 is vastgesteld dat enkele dieren terugkeerden. Dit bevestigt de aanwezigheid van jonge dieren in de verblijfplaats. De ouderdieren kwamen, naar alle waarschijnlijkheid, terug om de jongen te zogen. De bewoners van de boerderij hebben begin augustus 2011 een 50-tal dieren zien uitvliegen. Gezien het aantal zullen hier eveneens jongen bij zijn geweest. Na het uitvliegen van de dieren waren op 29 juni 2017 nog sociale geluiden hoorbaar. Dit duidt op de aanwezigheid van achtergebleven dieren. Aan de hand van de variabele pulsen kan worden aangenomen dat er eveneens enkele jongen aanwezig waren. Er dient zekerheidshalve vanuit gegaan te worden dat een plek die als kraamverblijf in gebruik is, tevens ook als zomerverblijf wordt gebruikt. Na het uitvliegen vlogen de dieren rechtstreeks naar de overzijde van de Grolseweg. Het foerageergebied van deze dieren kon niet worden vastgesteld. Vermoedelijk vliegen de dieren richting de Slinge om hier te foerageren. Slechts zeer weinig dieren blijven enige tijd ter plaatse om te foerageren. Doordat deze onderzoeksmomenten ruim na zonsondergang zijn uitgevoerd, waren de dieren vermoedelijk reeds het gebied uit. Tijdens de ochtendronde op 13 juni 2017 zijn geen laatvliegers waargenomen.

#### Rosse vleermuis

Tijdens beide voorzomerronden in 2011 zijn enkele dieren overvliegend aangetroffen. De dieren zijn niet foeragerend vastgesteld en vlogen op enkele tientallen meters hoogte richting het zuiden. Deze dieren hadden geen binding met de planlocatie. Tijdens de avondronde op 26 juni 2017, is één enkele Rosse vleermuis hoog boven het plangebied waargenomen. Het individu vloog richting het zuiden. De vleermuis had geen binding met het plangebied. Voor deze boombewonende vleermuissoort is geen geschikt leefgebied en zijn geen geschikte boomholten in het gebied aanwezig.

#### Foerageergebied

Het plangebied vormt matig geschikt foerageergebied voor vleermuizen. Het aantal foeragerende gewone dwergvleermuizen binnen het plangebied is laag. Op het erf wordt enige tijd gefoerageerd waarna gedurende de nacht weinig activiteit wordt waargenomen. Wel wordt de groenstrook langs de oostzijde van het perceel enige tijd gebruikt als foerageerlocatie door gewone dwergvleermuizen. Gedurende de nacht zijn de meeste vleermuizen in gebieden ten zuiden van het plangebied aanwezig. De feitelijke foerageergebieden zijn niet onderzocht. Vermoedelijk maakt de rivier de Slinge, op circa 1,5 kilometer ten zuiden van het plangebied, onderdeel uit van het belangrijkste foerageergebied.

*In de aanvraag beschreven effecten van het project op de ecologische waarden*

**Huismus**

Van de Huismus zijn 4 nestlocaties in het te slopen woonhuis aangetroffen. Door de voorgenomen sloop zullen deze nestlocaties verdwijnen.

**Gewone dwergvleermuis en Laatvlieger**

In het woonhuis zijn 3 paarverblijfplaatsen van solitaire mannetjes van Gewone dwergvleermuis vastgesteld. In de woonboerderij is daarnaast een kraamkolonie van 25-30 laatvliegers aangetroffen. Door de sloop van de woonboerderij zullen de verblijfplaatsen van de vleermuizen verdwijnen. De ingreep zal in beginsel een grote impact hebben op de Laatvlieger. Met name door de Rode lijstgenoteerde status en de nog vele onduidelijke ecologische niches van deze soort.

**Foerageergebied en vliegroutes**

Het plangebied zal door de voorgenomen sloop van de gebouwen en de herinrichting van het terrein wijzigen. Het plangebied vormt echter geen essentiële vliegroute of foerageergebied voor vleermuizen. In de huidige situatie is de kwaliteit van het plangebied voor beide functies minimaal. Door de voorgenomen ontwikkelingen zal geen sprake zijn van significante verslechtering waardoor kan worden aangenomen dat de huidige functies behouden zullen blijven. Om het gebied voor beide vleermuissoorten en de aanwezige huismussen als leefgebied te kunnen behouden, wordt een kwalitatieve versterking van het leefgebied gerealiseerd. Dit is opgenomen als onderdeel in het ecologisch protocol.

*In de aanvraag beschreven preventieve maatregelen om effecten te voorkomen*

De periode van de sloop wordt afgestemd op de ecologie van de soorten: na de winterperiode en voor het koloniseren van kraam- en zomerverblijven of na de periode van kraam-, zomerverblijven en paarverblijven en voor de winterperiode (periode: begin maart tot eind april en 1 oktober tot half november). Dit alles mits er geen individuen aanwezig zijn.

*In de aanvraag beschreven gedragscode*

Uit de aanvraag blijkt dat geen gebruik gemaakt wordt van een gedragscode.

Nu preventieve maatregelen, ter voorkoming van overtreding van de in hoofdstuk 3 van de Wnb vermelde verboden, niet voldoende in deze aanvraag zijn opgenomen en er geen gedragscode van toepassing is, is voor het uitvoeren van de aangevraagde activiteit een ontheffing nodig.

*In de aanvraag beschreven mitigerende maatregelen*

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de Huismus, Gewone dwergvleermuis en Laatvlieger te voorkomen zijn in het ecologisch werkprotocol de volgende maatregelen opgenomen:

- Werken buiten de kwetsbare periodes van de soorten: broedperiode van de Huismus (15 maart -eind juli), winterrust en kraamperiode van de Laatvlieger en Gewone dwergvleermuis: de sloop staat gepland voor oktober 2018, Indien de sloop wordt uitgesteld zal desgewenst gekozen worden voor sloop tussen half maart en half april 2019 of oktober 2019;
- Verblijfplaatsen van Huismus en vleermuizen vooraf aan de sloop ongeschikt maken;
- Aanbrengen 1 permanente vleermuisgevelkast (3 compartimenten) en 4 tijdelijke mussenflats aan te behouden schuur: januari-maart 2018 (1x) en 1 x vleermuisgevelkast gedurende nieuwbouw vanaf december 2018 (1x);
- Bouw vleermuistoren-en bunker (gebouw tot 4 meter hoogte) op het erf voor zomer-, winter-, kraamverblijf: januari-maart 2018; Er worden in de toren ook verblijfplaatsen voor huismussen gerealiseerd.

- Aanbrengen (tijdelijke) 3 tijdelijke vleermuiskasten (type Causa) aan bomen op het erf en 8 houten huismuskasten (NK MU 04, Vivara): januari-maart 2018;
- Aanbrengen 3 geschakelde permanente inmetselfkasten vleermuizen (1x IB VL 01 en 2x IB VL 02) en 4 inmetselfneststenen (IB MU 01, Vivara) voor huismussen in de nieuwe schuren: Tijdens de bouw, vanaf december 2018;
- De alternatieve verblijfplaatsen worden door een deskundig ecooloog gemonitord;
- Het terrein wordt versterkt met bosplantsoen: januari-maart 2018 en aangevuld na afronding van de bouw.

In bijlage 2 van deze ontheffing zijn de mitigerende maatregelen gedetailleerd uitgeschreven.

*In de aanvraag beschreven overtreding van verbodsbepalingen*

Aan de hand van het voorgaande is in de aanvraag bepaald welke verbodsbepalingen worden overtreden. Dit is aangegeven in het aanvraagformulier. Er is ontheffing aangevraagd voor de soort(en), verbod(en) en belangen zoals opgenomen in tabel 1.

**Beoordeling**

*Beoordeling van de resultaten van het ecologisch onderzoek en de mitigerende maatregelen*

Wij hebben het ecologisch onderzoek beoordeeld en wij oordelen dat het onderzoek naar de Huismus en vleermuizen op de juiste wijze is uitgevoerd en compleet is.

De getroffen mitigerende maatregelen voor de Huismus zijn voldoende, ook wordt voldoende gewinningstijd gehanteerd voor de alternatieve verblijfplaatsen en worden al tussen januari en maart 2018 permanente voorzieningen voor huismussen getroffen in de vorm van mussenflats (8 mussenkasten).

Er wordt buiten de kwetsbare kraam-, en winterperiode van vleermuizen en buiten het broedseizoen van de Huismus gewerkt

Voor het aanwezige kraamverblijf van de Laatvlieger worden permanente maatregelen zoals de nieuwe vleermuistoren en één van de gevelkasten uiterlijk in het voorjaar van 2018 gerealiseerd.

De vereisten met betrekking tot de vleermuistoren en de sloop van het woonhuis met kraamverblijf van de Laatvlieger zijn opgenomen in de voorschriften 14 tot en met 18. De vleermuistoren dient voor aanvang van het kraamseizoen in mei 2018 gerealiseerd te zijn, daarmee is deze een geheel actief seizoen, inclusief kraamseizoen en een winter aanwezig naast de oorspronkelijke kraamverblijfplaats. Het woonhuis met de paarverblijven van Gewone dwergvleermuis en het kraamverblijf van de Laatvlieger dient bij voorkeur pas vanaf oktober 2019 te worden gesloopt, nadat de werking van de vleermuistoren voor de Laatvlieger is gemonitord en zeker gesteld is dat het kraamverblijf uit de woning is vertrokken na vleermuisvriendelijk strippen onder begeleiding. De alternatieve paarverblijven voor de Gewone dwergvleermuis dienen minimaal 6 maanden vóór het paarseizoen (start half augustus) gerealiseerd te zijn. Waar inbouwkasten in de spouw worden aangebracht, dienen de kasten waar mogelijk open verbindingen met de spouw te hebben zodat een optimale keus aan microklimaat aangeboden kan worden. Dit is als extra voorschrift opgenomen.

Ondanks de mitigerende maatregelen die worden getroffen, is er wel sprake van een overtreding van artikel 3.1 lid 2 van de Wnb, het wegnemen van nesten van de Huismus en van artikel 3.5, lid 2 en lid 4 van de Wnb, het verstoren van vleermuizen en het beschadigen en vernielen van voortplantings- en rustplaatsen van de Gewone dwergvleermuis en de Laatvlieger.

De functionaliteit van paarverblijfplaatsen van de Gewone dwergvleermuis tijdens en na de sloop en nieuwbouw blijft gegarandeerd omdat er voldoende tijdelijke en permanente alternatieve paarverblijfplaatsen worden gerealiseerd. Voor de Laatvlieger ligt dit wat lastiger omdat er nog

veel onbekend is over de soort. Het plaatsen van vleermuiskasten (gevel- en inbouwkasten) en een vleermuistoren voor de Laatvlieger zijn op dit moment experimentele maatregelen, waarvan nog onvoldoende is aangetoond dat deze gebruikt zullen worden door de kolonie laatvliegers. Echter door in het ontwerp van de toren de dak- en spouwconstructies van het woonhuis zoveel mogelijk na te bootsen, wordt getracht om de toren optimaal in te richten voor de Laatvlieger. Uit intensieve begeleiding bij de bouw van de toren, het vleermuisvriendelijk strippen van het woonhuis en monitoring van de toren gedurende 7 jaar door een vleermuisdeskundige, zal moeten blijken of de toren functioneel is. Indien de toren niet op de juiste wijze functioneert voor de populatie laatvliegers, dient gericht gezocht te worden naar alternatieven. Voor welke alternatieven gekozen wordt is afhankelijk van de bevindingen en mogelijkheden ter plaatse. Dit dient te gebeuren in overleg met de provincie Gelderland.

Op basis van het voorgaande hebben wij bepaald voor welke (aangevraagde) soorten welke verbodsbepalingen worden overtreden. Deze zijn weergegeven in tabel 1. Voor deze soorten en verboden wordt de ontheffing verleend. Dit wijkt af van de aangevraagde soorten en verboden. Voor artikel 3.5 lid 2, het verstoren van dieren, was geen ontheffing aangevraagd. Dit verbod wordt ook overtreden omdat de vleermuizen andere verblijfplaatsen moeten zoeken en is daarom opgenomen in tabel 1. Voor de Huismus was geen ontheffing aangevraagd. Met het slopen van de boerderij gaan 4 verblijfplaatsen van de Huismus verloren, daarom is er, ondanks de getroffen mitigerende maatregelen, wel sprake van een overtreding van artikel 3.1 lid 2, het beschadigen en vernielen van nesten. De Huismus is daarom toegevoegd aan tabel 1.

#### **Andere bevredigende oplossing**

##### *In de aanvraag beschreven andere bevredigende oplossingen*

Het slopen en nieuw bouwen van de (vervallen) boerderij is locatie gebonden waardoor geen alternatieve locatie mogelijk is. Het achterwege laten van sloop zal resulteren in het vervallen van de boerderij met het op den duur eveneens ongeschikt worden voor deze soorten. Grootschalige renovatie zal ten aanzien van de Huismus, Gewone dwergvleermuis en Laatvlieger hetzelfde effect hebben (het wegnemen van de verblijfslocaties door noodzakelijke dakrenovatie) en is hier niet wenselijk. Wel worden de perioden van de sloop en nieuwbouw op de soorten afgestemd. De periode van uitvoering is afgestemd op de ecologie van de aanwezige soorten. Hierdoor kan worden gesteld dat de uitvoering in de minst ongunstige periode plaatsvindt. Ook wordt op deze wijze rekening gehouden met gewenningsperioden en daardoor versterkte kans op effectiviteit. Alleen het achterwege laten van enige vorm van ingreep zal op de korte duur minder effect hebben. Door de vervallen staat zal op den duur echter alsnog sprake zijn van het verdwijnen van de verblijfslocaties. Een alternatieve invulling van de functie van de woning zal eveneens resulteren in grootschalige renovatie met reële schade aan de verblijfplaatsen tot gevolg.

##### *Beoordeling van de andere bevredigende oplossingen*

De vleermuistoren wordt zodanig ingericht met verschillende dak- en spouwconstructies en invliegopeningen zodat dat deze functioneel voor vleermuizen waaronder de Laatvlieger.

#### **Conclusie**

Er bestaat geen andere bevredigende oplossing.

#### **Belang**

##### *In de aanvraag beschreven belang(en)*

In de aanvraag is bepaald welk wettelijk belang op het project van toepassing is. Dit is aangegeven in tabel 1.

Volksgezondheid en openbare veiligheid: De stallen en de woning zijn oud en met name aan de woning is sprake van fors achterstallig onderhoud. De bouwkundige staat van de woning en de te slopen stallen is dermate slecht dat sloop binnen enkele jaren noodzakelijk zal zijn. Bovendien

bevatten de te slopen varkensstallen asbest, waardoor sloop noodzakelijk wordt. De meest noordelijk gelegen varkensstal is van recentere datum en zal gedeeltelijk behouden blijven.

*Beoordeling van belang(en)*

Wij kunnen instemmen met het in de aanvraag beschreven belang. Het betreft het belang dat is weergegeven in tabel 1.

**Gunstige staat van instandhouding**

*In de aanvraag beschreven effect op de staat van instandhouding van de desbetreffende soorten*

**Huismus**

De gunstige staat van instandhouding is voor de Huismus niet in het geding. Zowel op plaatselijk, regionaal als landelijk niveau kan redelijkerwijs worden gesteld dat, mede door het toepassen van de voorgestelde mitigerende en compenserende maatregelen, de soort op de locatie, en daardoor ook regionaal en nationaal, niet in aantal zal afnemen.

**Gewone dwergvleermuis**

De gunstige staat van instandhouding is voor de Gewone dwergvleermuis niet in het geding. Zowel op plaatselijk, regionaal als landelijk niveau kan redelijkerwijs worden gesteld dat, mede door het toepassen van de voorgestelde mitigerende maatregelen, de soort op de locatie, en daardoor ook regionaal en nationaal, niet in aantal zal afnemen.

**Laatvlieger**

Ten aanzien van de Laatvlieger zijn minder zekere uitspraken te doen. Gezien de locatie, het behoud en aanbod van geschikte alternatieven en het versterken van het gebied als geschikt foerageergebied, kan redelijkerwijs worden aangenomen dat de inspanningen zullen resulteren in het duurzaam behouden van de lokale populatie laatvliegers. Dit zal worden gemonitord en desgewenst worden bijgesteld.

Gezien het bovenstaande zal de gunstige staat van instandhouding voor de drie soorten niet negatief worden beïnvloed en kan door het vergroten van het aanbod aan verblijflocaaties en landschappelijke inrichting van het erf (toename foerageerfunctie), een uitbreiding en versterking van beide vleermuispopulaties en huismussenpopulatie plaatsvinden.

*Beoordeling van de effecten op de staat van instandhouding van de desbetreffende soorten*

Het uitvoeren van de maatregelen als bedoeld in de aanvraag en de aanvullende maatregelen leidt niet tot verslechtering van de staat van instandhouding van de Huismus en Gewone dwergvleermuis. De Laatvlieger is een zeer kritische en kwetsbare soort. Het functioneren van de vleermuistoren voor de Laatvlieger kan pas worden getoetst als de huidige verblijfplaats niet meer in gebruik is. De vleermuizen zullen immers in eerste instantie de huidige verblijfplaats blijven gebruiken zolang deze geschikt is. Door vleermuisvriendelijk strippen van het woonhuis, intensieve ecologische begeleiding en gerichte monitoring en desgewenst aanpassingen aan de voorzieningen in overleg met de provincie Gelderland wordt maximaal gestreefd om de soort lokaal te behouden en daardoor de gunstige staat van instandhouding te borgen.

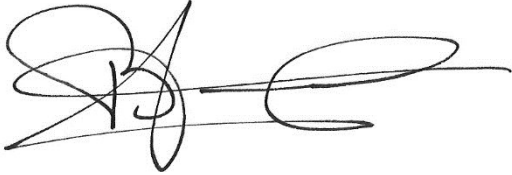
**Conclusie**

Gelet op het voorgaande kan de gevraagde ontheffing worden verleend.

## **OVERIGE VERPLICHTINGEN**

Wij wijzen u erop dat u zelf verantwoordelijk bent voor het verkrijgen van eventueel benodigde ontheffingen, vergunningen of toestemmingen op grond van andere wet- en regelgeving.

Namens Gedeputeerde Staten van Gelderland,



mr. H. Boerdam

Belanghebbenden kunnen binnen zes weken na de dag waarop het besluit ter inzage is gelegd hiertegen beroep instellen bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (Postbus 20019, 2500 EA 's-Gravenhage).

Zij die partij zijn in de hoofdzaak kunnen bij de voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak een verzoek indienen om een voorlopige voorziening te treffen. Als gedurende de beroepstermijn om een voorlopige voorziening is verzocht, wordt het besluit niet van kracht voordat op dat verzoek is beslist.

Voor het behandelen van het beroepschrift en voor het behandelen van een verzoek om een voorlopige voorziening wordt griffierecht geheven. Over de hoogte en de wijze van betaling van het griffierecht kunt u informatie verkrijgen bij de Raad van State, telefoonnummer (070) 426 44 26.

bijlagen:

- Bijlage 1: Kaart projectlocatie
- Bijlage 2: Mitigerende maatregelen

**BIJLAGE 1**

**Kaart projectlocatie**



Figuur 1. Ligging onderzoeksgebied



## **BIJLAGE 2**

### **Mitigerende maatregelen**

#### Huismus

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de Huismus te voorkomen zijn in het ecologisch werkprotocol de volgende maatregelen opgenomen:

#### Periode en methodiek van sloop

De periode van de werkzaamheden wordt afgestemd op de ecologie van de soort. Voor de Huismus betekent dit dat de sloop- en renovatiewerkzaamheden buiten het broedseizoen worden uitgevoerd. Hierdoor zullen geen individuen worden geschaad tijdens de werkzaamheden. De broedperiode van deze soort ligt globaal tussen 15 maart en eind juli.

#### Te treffen voorzieningen

In het gebied worden 4 nestlocaties weggenomen. Doordat deze locaties verdwijnen, is hiervoor compensatie noodzakelijk. Om de kans op vestiging te vergroten en een stabiele populatie te behouden, is als uitgangssituatie een minimale compensatieverhouding van 1-2 gehanteerd. Hierdoor is het noodzakelijk dat minimaal 4 x 2 permanente nestgelegenheden worden aangeboden. Doordat de periode na de sloop en voor het opleveren van de nieuwe stallen een geheel broedseizoen geen broedlocaties aanwezig zullen zijn, zullen aan de te behouden schuur een viertal houten huismussenflats worden aangebracht. Deze kasten worden niet beschouwd als volledige compensatie waardoor in de nieuw te bouwen schuren alsnog permanente inmetselfkasten worden gerealiseerd.

#### Permanente maatregelen

Om huismussen de mogelijkheid te geven te wennen aan de nieuwe locaties en het functioneren te optimaliseren, worden 8 tijdelijke kasten (NK MU 04, Vivare) in januari-maart 2018 aangebracht. De permanente huismuskasten worden tijdens de bouwphase van de schuren geïntegreerd in de bouw. In de nieuwe schuren worden verspreid 4 neststenen voor huismussen ingemetseld. Er wordt gebruik gemaakt van inmetselfstenen type IB MU 01, Vivara. Deze stenen hebben een dubbele nestruimte waardoor een ruim aanbod aan nieuwe broedgelegenheden wordt gecreëerd.

#### Uitgangspunten:

De tijdelijke voorzieningen worden verspreid en ruim voor het broedseizoen aangebracht om de slagingskans te vergroten en te voorkomen dat in het broedseizoen een verminderd aanbod van broedlocaties ontstaat. De inmetselfstenen zullen permanent gehandhaafd blijven. De biotoop zal voor huismussen niet significant veranderen. De foerageerfunctionaliteit, de mogelijkheden voor dekking en schuilplaatsen, zandbaden en dergelijke zoals noodzakelijk binnen het leefgebied van huismussen, blijven binnen het onderzochte plangebied – mede na inrichting van het perceel zoals beschreven voor vleermuizen - alsook in de directe omgeving, ruimschoots behouden waardoor op populatieniveau geen negatief effect te verwachten is.

#### Nestkasten:

- Doordat huismussen koloniebroeders zijn, dienen de kasten vrij dicht bij elkaar aangebracht te worden. Zorg dat de openingen minimaal 50 centimeter uit elkaar liggen; dit kan dichterbij elkaar, maar zorg er dan voor dat de nestingang niet zichtbaar is voor de Huismus die in de andere nestingang zit. Deze verblijfplaatsen moeten niet te heet worden in de middagzon: voorkeur heeft een noord of oost expositie of een ligging in de schaduw bijvoorbeeld van een dakgoot.
- In de omgeving van de nieuwe nestplaats moet voldoende dekking aanwezig zijn en er moet voldoende voedsel (continu) beschikbaar zijn.
- De exacte positionering wordt in overleg met een ecooloog bepaald.



#### Afweging resultaat

Het gebied zal als leefgebied veranderen. Door de hierboven beschreven maatregelen, zal het gebied blijven functioneren als foerageergebied en broedlocatie. Door deze waarborging zal de lokale populatie huismussen geen negatieve effecten ondervinden en blijft de lokale populatie behouden.

#### Laatvlieger

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de Laatvlieger te voorkomen zijn in het ecologisch werkprotocol de volgende maatregelen opgenomen:

##### Periode van de ingreep

De periode van sloop wordt afgestemd op de ecologie van de soort waardoor de ingreep buiten de meest kwetsbare perioden moet worden uitgevoerd. Doordat de aangetroffen verblijfplaats jaarrond in gebruik kan zijn, is gezocht naar een ecologisch en planning technisch geschikte periode. De periode van uitvoering staat gepland voor oktober 2018. Ten aanzien van het kraamverblijf is dit een gunstige periode doordat kraamverblijven in die tijd niet meer als kraamlocatie in gebruik zijn en alle jongen vliegvlug zijn. Door het reeds in een vroeg stadium (januari-maart 2018) aanbrengen van enkele geschikte alternatieve verblijfplaatsen (kraam-, zomer-, winter- en paarverblijfplaatsmogelijkheden) en het ongeschikt maken van de huidige verblijfplaats na de kraam-, zomer- en paarperiode en voor de winterperiode, is de uitvoeringsperiode ecologisch gezien de meest geschikte periode. Indien de sloop wordt uitgesteld zal desgewenst gekozen worden voor sloop tussen half maart en half april 2019 (deze periode ligt na de winterslaap en voor de kraamperiode) of oktober 2019.

##### Verstoren van microklimaat

Doordat het verlaten van de verblijfplaatsen van verschillende factoren afhankelijk is, zijn gerichte maatregelen noodzakelijk. De uitgangssituatie hierbij is dat door het toepassen van de juiste methode vleermuizen passief worden gedwongen de verblijfplaats te verlaten en elders een nieuw verblijf te zoeken. Concreet betekent dit voor de verblijfplaats, die vermoedelijk tussen het dak en het dakbeschot aanwezig is, dat een deel van de dakpannen voorafgaande aan de feitelijke sloop (minimaal 1 week voorafgaande aan de ingreep) worden verwijderd. Hierbij worden verspreid over het dakoppervlak rijen pannen weggehaald. Dit zijn in elk geval de nokvorsten van het wolfeind en enkele rijen verspreid over het dak. Dit wordt in overleg met een ecooloog ter plaatste bepaald.

##### Controle

Voor de start van de sloop dient door een vleermuisdeskundige te worden beoordeeld of de boerderij 'vleermuisvrij' is. Indien vleermuizen aanwezig zijn kan gericht worden aangegeven welke maatregelen alsnog noodzakelijk zijn om schade aan de individuen te voorkomen.

Hiervoor gelden enkele voorwaarden:

- Vleermuisvriendelijke maatregelen aan de boerderij, uitsluitend tijdens relatief warme nachten ( $> 10^{\circ}\text{C}$ ) met gunstige weersomstandigheden uitvoeren;
- Geef de vleermuizen een paar dagen de tijd om zelfstandig te vertrekken na het verwijderen van de rijen dakpannen;
- Voor de start van de sloop altijd een vleermuisonderzoeker laten controleren of de boerderij 'vleermuisvrij' is.

##### Nieuwe verblijfplaatsen

Voor de Laatvlieger is het noodzakelijk maatregelen te treffen voor het vervangen van het kraam-/zomerverblijf. Om de kans op vestiging te vergroten en een stabiele populatie te behouden, is gezocht naar gewenste en mogelijke alternatieven. Doordat er geen soortenstandaard van deze soort beschikbaar is, is gezocht naar mogelijkheden waarmee in Nederland meer wordt geëxperimenteerd. Hierdoor zullen verschillende maatregelen worden

gerealiseerd om de kans op vestiging te maximaliseren.

- Aanbrengen permanente vleermuisgevelkasten aan te behouden schuur: januari-maart 2018 (1x) en gedurende nieuwbouw (1x);
- Bouw vleermuistoren voor zomer-, winter-, kraamverblijf: januari-maart 2018;
- Aanbrengen (tijdelijke) vleermuiskasten: januari-maart 2018;
- Aanbrengen inmetselekasten vleermuizen: Tijdens de bouw, vanaf december 2018;
- Versterken terrein met bosplantsoen: januari-maart 2018 en aangevuld na afronding van de bouw.

#### Tijdelijke maatregelen

Doordat de ingreep in het najaar is gepland en een deel van de nieuwe voorzieningen (gevelkast en vleermuistoren) vóór het begin van het kraamseizoen zullen worden gerealiseerd, zijn zowel de huidige als nieuwe kraamverblijven gedurende een geheel vliegseizoen beschikbaar waardoor er geen tijdelijke maatregelen ten aanzien van verblijfplaatsen noodzakelijk zijn. Hierdoor is er het gehele vliegseizoen 2018 sprake van een gewenningsperiode. Na realisatie van de nieuwe schuren zijn eveneens de inmetselestenen voor deze soort beschikbaar.

#### Permanente maatregelen

Voor de Laatvlieger worden 3 typen alternatieven verblijfplaatsen aangeboden. Daarnaast worden enkele ingrepen in het foerageergebied uitgevoerd ter bevordering van de kwaliteit.

1. Aanbrengen vleermuisgevelkasten;
2. Vleermuistoren met mogelijkheden voor kraam, zomer-, balts-/paar- en winterverblijven;
3. Inmetselestenen in nieuw te bouwen schuren;
4. Aanpassingen foerageergebied en geleiding naar vleermuistoren.

Ad 1. Op het erf blijft een van de schuren behouden als varkensstal. De zuidoostelijke kopgevel is geschikt voor het plaatsen van een gevelkast. Eveneens zal op de noordwestgevel van een nieuw te bouwen schuur een gevelkast worden geplaatst. Beide kasten bestaan uit 3 compartimenten waardoor ruimte is voor grote kraamgroepen. Door het gebruik van verschillende compartimenten is er in de kasten variatie in microklimaat waardoor binnen de kasten verschillende geschikte verblijfplekken aanwezig zijn. Door de kasten te plaatsen aan gevels van gebouwen op verschillende windrichtingen worden duurzame mogelijkheden gecreëerd. Zie figuur 1.

Ad 2. Op het zuidoostelijke deel van het erf wordt een vleermuistoren gerealiseerd. Doordat de verblijfplaatsen in de te slopen boerderij voor Laatvlieger en Gewone dwergvleermuis meerdere functies hebben (zomer-, winter-, balts-, paar- en/of kraamverblijf), is gekozen om de nieuwe permanente vleermuistoren geschikt te maken voor alle typen verblijven – zie locatie in figuur 2. Een deel van het gebouw is ingericht als zomerverblijfplaats. Hier is een toren gebouwd tot circa 4 meter hoogte. In dit deel zijn diverse verblijfsmogelijkheden gerealiseerd.

- Pannendak met dakbeschot – (overeenkomstig met de kraamkolonie in de boerderij)
- Gevelbetimmering aan 4 zijden van de toren
- Diverse invliegopeningen
- Aan de binnenzijde, tegen gemetselde, muur aangebrachte platen en dakpannen
- Een groot aantal gemetselde nissen en gaten in de binnenmuren
- Ondergrondse vorstvrije overwinteringsplek.

Onder het zomerverblijf wordt tevens een winterverblijf gerealiseerd. Hier wordt ondergronds een ruimte gemetseld met nissen, holten en gaten. Deze ruimte vormt een vorstvrije overwinteringsplek voor verschillende soorten vleermuizen.

Ad 3. Op 3 plekken in de nieuwe schuren worden stenen voor vleermuizen ingemetseld. Er wordt gebruik gemaakt van inmetselestenen type IB VL 01 en IB VL 02 – Vivara – zie figuur 3.

Door per plek 1 x (IB VL 01) en 2 x (IB VL 02) stenen in te metselen en deze te schakelen, worden 3 ruime verblijfplaatsen gerealiseerd. Door het schakelen van de stenen worden ruimten gecreëerd die zowel kunnen fungeren als zomerverblijf als ook als kraamverblijf. Door de inbouwstenen op verschillende windrichtingen (oost, zuid en west) te plaatsen worden verschillen in microklimaat gerealiseerd waardoor de kans op bezetting wordt vergroot.

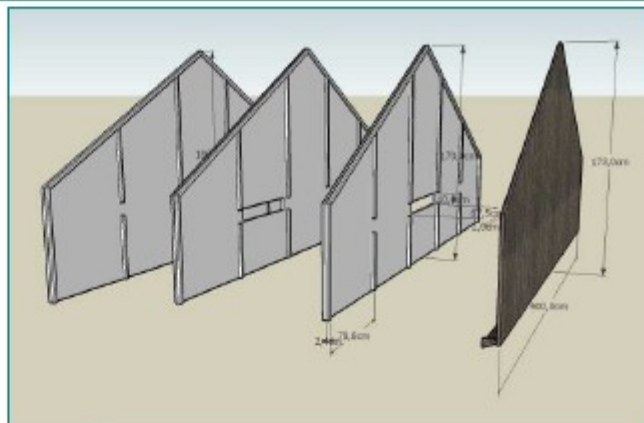
Ad 4. Het erf wordt landschappelijk ingericht. Voor een deel zal de inpassing worden gerealiseerd door het aanplanten van houtsingels langs verschillende zijden van het perceel. Het struweel langs de oost- en noordzijde zal op voorhand reeds worden aangeplant. Langs deze kavelgrens is in de huidige situatie al gedeeltelijk een singel aanwezig dat vanaf het erf richting de Grolseweg ligt. Deze singel wordt momenteel gebruikt door gewone dwergvleermuizen en laatvliegers om te foerageren en als vlieggeleiding. De houtsingel is echter niet doorlopend tot aan de Grolseweg en staat op het neven gelegen kavel. Om de functie voor vleermuizen te versterken én behoud te garanderen, zal binnen de kavel een forse singel vanaf het erf tot aan de Grolseweg en de singel langs de noordzijde worden aangeplant. Hierdoor ontstaat zowel een versterkte vlieggeleiding als ook een kwaliteitsverbetering van het gebied als foerageergebied. Dit zal voor de aanwezige kraamkolonie een belangrijke kwaliteitsimpuls vormen. Door de aanwezigheid van verschillende gasleidingen op het perceel zal het aan te planten plantsoen hier ter plaatse van de leidingen op worden aangepast. Na afronding van de bouwwerkzaamheden zal het gehele erf landschappelijk worden ingepast waardoor een kwalitatieve versterking van het gebied als foerageergebied voor alle soorten vleermuizen ontstaat. Zie figuur 4.

Uitgangspunten voorzieningen:

- De voorzieningen worden verdeeld over verschillende windrichtingen aangebracht waardoor variatie in microklimaat ontstaat;
- Alle voorzieningen hebben hoge (en enkele ook lage) invliegopeningen;
- Binnen een straal van enkele meters voor de uitvliegopening zijn geen objecten als bomen of lichtbronnen aanwezig om zo een vrije en zo donker mogelijke in- en uitvliegopening te waarborgen;
- De voorzieningen worden duurzaam behouden.



Figuur 1: Vleermuisgevelkast.  
Overzicht met detailuitwerking.



Figuur 2: Schets buitenaanzicht vleermuistoren

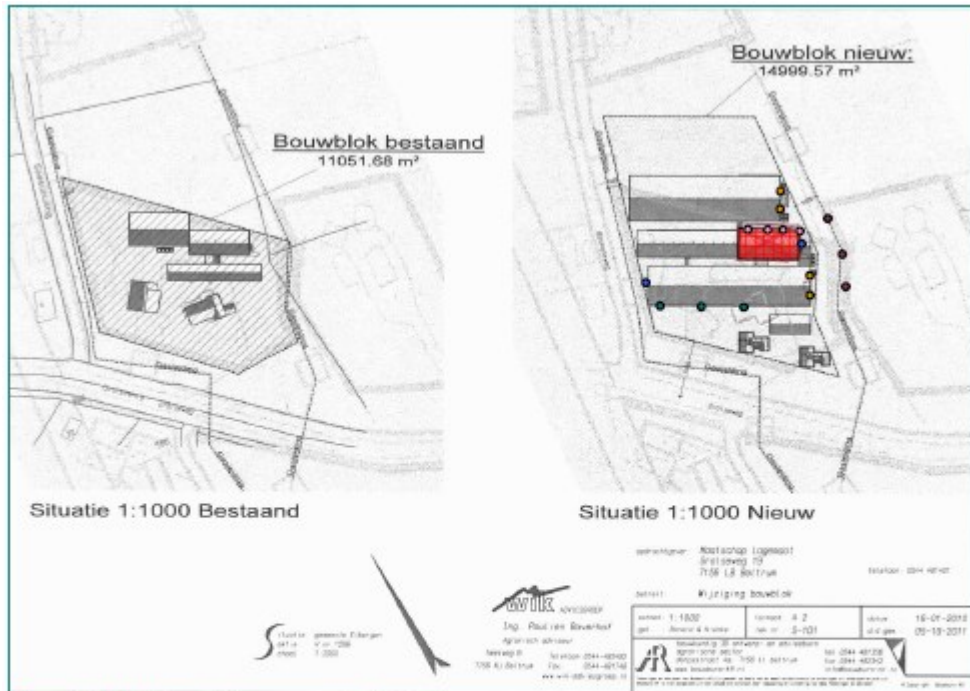


Figuur 3: Inbouwstenen vleermuizen.  
Links - IB VL 01 - gedeeltelijk verborgen in spouwmuur  
Rechts - IB VL 01 - geheel verborgen in spouwmuur  
Foto: Vivara Pro.



Figuur 4: Inrichtingsmaatregelen voorafgaande aan de ingreep.

-  Globale begrenzing toekomstig bouwkevel
-  Aanplant houtsingel
-  Globale locatie vleermuistoren



Figuur 5: Schets bestaande bouw en geplande nieuwbouw.  
Het rood aangegeven gebouwgedeelte zal behouden blijven.

- gevelkasten
- inmetsekkasten vleermuis
- tijdelijke vleermuis kasten
- tijdelijke huismuskasten
- inmetsekkasten huismussen

### Gewone dwergvleermuis

Om negatieve effecten van de werkzaamheden op de Gewone dwergvleermuis te voorkomen zijn in het ecologisch werkprotocol de volgende maatregelen opgenomen:

#### Periode van de ingreep

Dit is overeenkomstig met de afweging voor laatvliegers. De periode van sloop wordt afgestemd op de ecologie van de soort waardoor de ingreep buiten de meest kwetsbare perioden moet worden uitgevoerd. Doordat de aangetroffen verblijfplaatsen jaarrond in gebruik kunnen zijn, is gezocht naar een ecologisch en planning technisch geschikte periode. De periode van uitvoering staat gepland voor oktober 2018. Ten aanzien van de verschillende typen verblijfplaatsen is dit een gunstige periode doordat het in de overgangperiode ligt tussen balts- en paarperiode en voor de winterslaap. Door het in een vroeg stadium (januari-maart 2018) aanbrengen van geschikte alternatieve verblijven (zomer-, balts-/paar- en winterverblijfsplaatsmogelijkheden) en het ongeschikt maken na de meest kwetsbare perioden en voor de winterperiode, is de uitvoeringsperiode ecologisch gezien de meest geschikte periode. Indien de sloop wordt uitgesteld zal desgewenst gekozen worden voor sloop tussen half maart en half april 2019 (deze periode ligt na de winterslaap en voor de kraamperiode) of oktober 2019.

#### Verstoren van microklimaat

Doordat het verlaten van de verblijfplaatsen van verschillende factoren afhankelijk is, dient voorafgaande aan de sloop verstoring plaats te vinden van het binnenklimaat waardoor eventueel nog aanwezige vleermuizen gestimuleerd worden hun verblijfplaats te verlaten en elders een nieuw verblijf te zoeken. Concreet betekent dit dat (circa 1 week) voor de sloop -



eerste week oktober (na de baltsperiode en voor de winterslaap), gevelbetimmeringen, nokvorsten en gevelpannen worden verwijderd om de kwaliteit van het microklimaat te verstoren waardoor eventueel aanwezige dieren passief worden gedwongen te vertrekken. Hiervoor gelden enkele voorwaarden:

- Vleermuisvriendelijk strippen van de gebouwen, uitsluitend tijdens relatief warme nachten (> 10°C) met gunstige weersomstandigheden uitvoeren;
- Geef de vleermuizen een paar dagen de tijd om zelfstandig te vertrekken na de verstoring van het binnenklimaat;
- Voor de start van de sloop altijd een vleermuisonderzoeker laten controleren of gebouwen 'vleermuisvrij' zijn om schade aan de individuen te voorkomen.

#### Nieuwe verblijfplaatsen

##### Te treffen voorzieningen

Voor de Gewone dwergvleermuis is het noodzakelijk maatregelen te treffen voor het vervangen van de 3 verblijfplaatsen. Om de kans op vestiging te vergroten en een stabiele populatie te behouden, wordt als uitgangssituatie een ruime compensatieverhouding gehanteerd, conform de beschrijving in de soortenstandaard Gewone Dwergvleermuis. Zie ook de permanente voorzieningen voor laatvliegers. Deze voorzieningen voor Laatvlieger zijn alle ook geschikt en bruikbaar voor Gewone dwergvleermuis. Aanvullend zullen in de nieuw te bouwen woningen enkele stootvoegen open blijven en niet worden voorzien van zogenaamde bijenbekjes. Hierdoor is de spouwmuur gedeeltelijk toegankelijk en worden zo gelijkwaardig mogelijke alternatieven aangeboden.

##### Tijdelijke maatregelen

Doordat de ingreep in het najaar 2018 is gepland en een deel van de nieuwe voorzieningen vóór het begin van het vliegseizoen zullen worden gerealiseerd, zijn zowel de huidige als enkele nieuwe verblijfplaatsen beschikbaar. Hierdoor is er gedurende de gehele vliegperiode sprake van gewenningsperiode. Doordat daadwerkelijk oplevering van de schuren met inmetselekasten pas vanaf het einde van de vliegperiode 2019 wordt verricht, zullen 4 houten vleermuiskasten worden opgehangen in de bomen aan de oostzijde van het perceel. Er is gekozen voor 3 kasten van het model Causa voorzien van meerdere lamellen waardoor verschillende ruimten per kast ontstaan. Na realisatie van de nieuwe schuren en woningen zijn meer verblijfslocaties voor deze soort beschikbaar.

##### Permanente maatregelen

Door de sloop zullen 3 zomer- en paarverblijven verdwijnen waardoor compensatie noodzakelijk is. Om de kans op vestiging te vergroten en een stabiele populatie te behouden, wordt in de soortenstandaard, opgesteld door Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, als uitgangssituatie een ruime compensatieverhouding gehanteerd. Doordat de verblijfplaatsen meerdere functies hebben (zomer-, winter-, balts- en paarverblijf), is gekozen om de nieuwe permanente voorzieningen geschikt te maken voor alle typen verblijven. Zie permanente voorzieningen bij laatvlieger. Deze voorzieningen zijn alle ook geschikt en bruikbaar voor gewone dwergvleermuis. Eveneens worden de spouwmuren van de nieuwe woningen niet volledig afgedicht door het open houden van enkele hooggelegen stootvoegen waardoor ook de spouwmuren van de twee nieuwe bedrijfswoningen door gewone dwergvleermuizen gebruikt kunnen worden. Hierdoor worden een groot aantal geschikte verblijfmogelijkheden voor deze soort gerealiseerd.

##### Afweging resultaat

Het gebied zal als leefgebied voor de gewone dwergvleermuis veranderen. Gezien de opbouw en de bekende eisen aan foerageergebieden en foerageerqualiteiten, kan worden gesteld dat door de te nemen maatregelen het foerageergebied voor de aanwezige gewone dwergvleermuizen in kwaliteit toeneemt. Door het aanbrengen van verschillende typen nieuwe voorzieningen, zal er geen sprake zijn van vermindering in aanbod van verblijfplaatsen binnen het strikte plangebied. Door het realiseren van een groter aanbod van verblijfsmogelijkheden

binnen het plangebied, verdeeld over verschillende elementen, ontstaat een ruimer aanbod aan geschikte verblijfplaatsen. Gezien het bovenstaande kan worden gesteld dat behoud van de lokale populatie gewone dwergvleermuizen is gewaarborgd. Door deze waarborging zal de lokale populatie van gewone dwergvleermuizen geen negatieve effecten ondervinden en blijft de lokale populatie behouden.